

נבלה, לא עקרוה, ולא זזה ממקומה לגמרי כיון שכבר נשנית. אך אין הלכה כמותה.

ועתה מביאה הגמרא טעמים נוספים לכך שגבינת גוים אסורה:

רב מלכיא משמיה בשם רב אדא בר אהבה אמר, הטעם שגבינה זו אסורה הוא, מפני שמחליקין פניה של הגבינה בשומן הזור!

רב הסדא אמר: הטעם שגבינה זו אסורה הוא מפני שהגוים מעמידין אותה בחומץ, שעל ידי כך, היא מתגבנת. והחומץ, מיין האסור בהנאה הוא.

רב נחמן בר יצחק אמר: הטעם הוא מפני שמעמידין אותה בשרף הערלה, האסור בהנאה. (464)

כמאן, כדעת מי נאמר דבר זה? — **כי האי תנא:**

דתניא, (465) **רבי אליעזר אומר:** המעמיד חלב כדי לעשותו גבינה, בשרף הערלה — **אסור,** (466) **מפני שהוא,** השרף, נידון כפירי.

הלכות, אלא **הדא** הלכה אחת קתני נאמרה כאן, והיא: **קיבת בהמה שנשחטה בשחיטה עובר בוכבים,** הרי הקיבה נבלה, ואסורה.

ואם כן רואים אנו, שלדעת שמואל קיבת נבלה אסורה, ואין כאן התירה שמואל?

ומתרצת הגמרא: **לא קשיא:**

לה-ב **כאן,** המשנה בחולין האומרת קיבת גוי אסורה, נשנתה קודם חזרה שחזר בו רבי יהושע מדבריו במשנתנו "שהרי מעמידין אותה בקיבה של נבלה", וסבר אז שהחלב שבמעי הבהמה אינו פרש בעלמא [אבל אחרי שהוכיח לו רבי ישמעאל שאין כל איסור בקיבתה של נבלה, חזר בו רבי יהושע מדבריו].

ואילו דברי שמואל **כאן,** "מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבלה", נאמרו לאחר חזרה, שחזר בו רבי יהושע מדבריו, ולכן צריך היה שמואל לטעם זה, שהעמידו את הגבינה בעור קיבת הנבלה. לפי שתוכן הקיבה עצמה, מותר.

ואולם, אותה משנה, שבה נאמר איסור קיבת

וכיון שהגבינה הניתנת שם אסורה, מוכח שערלת גוים אסורה. וכן הוכיח זאת מן הירושלמי, עי"ש].

465. צ"ל דתנן. ומשנה היא בערלה פרק ב' משנה ז'.

466. הריטב"א בקידושין לג א העיר, שאף שספק עלה מותר בחו"ל, מכל מקום כיון שאסורה בארץ ישראל, ומחמת כן אסרו גבינות גוים בארץ, הרי שלא חילקו בגזירה זו, ואסרו אף בחו"ל.

ובר"י מיגאש תירץ [הובא בראשונים, ראה ספר המאור ועוד], שאיסור בשר וחלב הוא רק כאשר הבשר נותן טעם בחלב. אך אם אינו נותן בו טעם, לא נחשב שנתערבו זה בזה.

464. וביאר התוס', שערלה של עכו"ם — אסורה.

[וראה בתוס' לקמן סג ב שהוסיף וביאר שדוחק לומר שלוקחים העכו"ם מערלה של ישראל, ומעמידין בה את הגבינה. אלא ודאי מעמידין בעצים משלהם, ואם כן ישנו ספק שמא העמידוהו בשרף של עצי ערלה.

הבשילו — אסור, מפני שהוא פירי פרי.

ולפיכך, אפשר לומר כי דברי רב נחמן בר יצחק נאמרו אף לדעת רבי יהושע האוסר להעמיד גבינה בשרף פרי ערלה.

אולם קשה: בין לטעמו של רב הסדא שהגויים מעמידין את הגבינה בחומץ, ובין לטעמו של רב נחמן בר יצחק שמעמידין את הגבינה בשרף של ערלה, תתפרש לאסור את הגבינה גם בהנאה כדין יין נסך, וכדין פירות של ערלה, ומדוע אסרו רבנן את הגבינה רק באכילה?

קשיא! (468)

לעיל ביארה הגמרא את הפסוק משיר השירים א ב "ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין", וכעת מבארת הגמרא עוד בהמשך הפסוקים שם:

דרש רב נחמן בריה דרב הסדא: מאי מהו

מודה בו רבי יהושע שאף שרף העלין והעיקרים שלו, אסור. משום שקטפו [השרף שלו] — זהו פרוי [וכדעת הרמב"ם לגבי שביעית]. ואם כן, שרף זה בכלל פרי הוא, ואסור כדין פרי ערלה. אולם הרמב"ם עצמו בפרק ט"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה כ"ו כתב, שהמעמיד גבינה בשרף פגי ערלה, הרי זו אסורה בהנאה. ולא כתב הרמב"ם שכן הדין בשרף עלין ועיקרים של עץ שאינו עושה פרי. ומכך שלא חילק הרמב"ם בדבר זה, מוכח ששרף של כל עלין ועיקרים — מותר.

468. העיר במרדכי, מדוע לא קשה אף לדברי שמואל הסובר לעיל שהטעם לאיסור הגבינות הוא משום שמעמידין אותם בעור קיבת נבלה, ואף אותם יש לאסור בהנאה!?

ודוחה הגמרא: אין הכרח להעמיד את דברי רב נחמן בר יצחק, דוקא כדברי רבי אליעזר. אלא אפילו תימא שדברי רב נחמן בר יצחק נאמרו כדעת רבי יהושע, החולק על רבי אליעזר במשנה בערלה, יש ליישבם כך:

עד כאן לא פליג [נחלק] רבי יהושע עליה דרבי אליעזר, אלא בקטפא דגוזא, לגבי דינו של השרף היוצא מן העץ. שדעת רבי אליעזר ששרף זה נידון כפרי ערלה, ודעת רבי יהושע אינה כך.

אבל, בקטפא דפירא, לגבי דינו של שרף היוצא מן הפרי עצמו, מודי רבי יהושע שאסור.

והיינו דתנן, וזהו ששינינו בערלה שם, אמר רבי יהושע: שמעתי בפירוש, שהמעמיד גבינה בשרף העולה מן העלין, ובשרף העולה מן העיקריין השרשין — מותר. (467)

אולם בשרף היוצא מן הפגין פירות שלא

[וראה בחזון איש ערלה סימן י"א אות ח' שהוכיח מכאן שספק ערלה אסור אף בזמן הזה. וע"ע מנחת חינוך מצוה רמ"ו ובשאגת אריה החדשות דיני חדש סוף סימן ג' ובקהלות יעקב סימן כ"א מה שכתב בזה].

ובטעם הדבר שלא חילקו בגזירה זו בין ארץ ישראל לחו"ל, ביאר הרעק"א כיון שאין טעמה של גזירת הגבינה ידוע [כמבואר בגמרא כאן]. הרי שאילו יאכלו ממנה בחו"ל בהיתר, יבואו לידי אכילתה בארץ ישראל באיסור. כאשר לא ידעו שיש בה חשש ערלה [ועי"ש עוד בענין זה].

467. התוס' יו"ט [ערלה פרק א' משנה ז'] העלה צד לומר שהיתר העלין והעיקרים, הוא רק בעץ עושה פרי. אולם עץ שאינו עושה פרי,

שנאמר [שיר השירים א ב] "על כן עלמות אהבוך". קרי ביה, יש לקוראו "עלמות". כלומר, דברים הנעלמים ממנו, כעת הם כעין 'אוהבין', המתגלים לו.

ולא עור, אלא שמלאך המות אוהבו: (471) שנאמר "עלמות אהבוך". קרי ביה יש לקוראו "על מות" כלומר, מלאך המות המופקד "על" ה"מות".

ולא עור, אלא שנוחל שני עולמות. אחד העולם הזה, ואחד העולם הבא. שנאמר "עלמות". קרי ביה יש לקוראו "עולמות". כלומר, יש בנחלתו שני עולמות.

מתניתין

כאשר נתאספו חכמי ישראל בעליית חנניה בן חזקיה בן גרון [מבעלי החכמה וגדול

דכתיב [שיר השירים א ג] "לריח שמניך טובים שמן תורק שמך על כן עלמות אהבוך"?

הביאור כך הוא: למה תלמיד חכם דומה? לצלוחית של פלייטין [שמן של בשמים]. כאשר צלוחית פלייטין זה מנוולה, ריחה נודף. (469)

וזהו שנאמר "שמן תורק שמך", כאשר מגלין אותה ומריקין שמנה, עולה ריחה. וכך הוא תלמיד חכם. כאשר מלמד תורה לתלמידים — יוצא לו שם ומתגלה לרבים. אך כאשר הצלוחית מכוסה, אין ריחה נודף. וכך בתלמיד חכם. כאשר מצניע עצמו, אין תורתו מתגלית לרבים.

ולא עור, אלא כאשר מלמדה לאחרים, הרי שדברים שמכוסין ונעלמים ממנו, מן התלמיד חכם, מתגלין לו מעצמן בלי טרחה. (470)

בחכמה [וראה עור בחידושי אגדות למהר"ל בביאור מאמר זה].

470. כך פירש רש"י. ובתוס' פירש, שלפי שבני אדם נהנים ממנו עצה ותושיה, מגלין לו רזיהם. ובכך דברים שנעלמים ממנו — מתגלין לו.

471. ביאר המהר"ל, שמלאך המות אוהבו, משום שהתורה היא למעלה ממדרגת מלאך המות, כי [התורה שהיא] דבר שהוא מציאות בפועל לגמרי [עיי"ש בביאור עומק הדבר], אין כח להעדר [כלומר, מלאך המות שהוא בבחינת 'העדר' שממית ומבטל את המציאות הקיימת] אין לו כח לשלוט].

469. העיר המהרש"א, שלכאורה לפי משל הגמרא, תלמיד חכם דומה לשמן ולא לצלוחית? וביאר — הדמיון בין תלמיד חכם לצלוחית, הוא שגופו דומה לצלוחית, והשכל שבו שהוא כח הנשמה, דומה לשמן הטוב הדולק בו. וכמו שכתוב "כי נר ה' נשמת אדם". ועל כך אמרה הגמרא, אל תחשוב להחזיק תורתך לעצמך, שלא ללמדה לאחרים. אלא אדרבה, קח לך משל זה של הצלוחית, שכאשר מריק שמנו לכלי אחר, אף הוא עדיין ריחו נודף. מהשמן שהיה בו. אבל, אם אינו מריק שמנו, נשאר מכוסה ואין ריחו נודף.

וכך הוא ת"ח. אם מריק תורתו ומלמדה לאחרים, ריחו נודף ומוסיף בחכמה. וכשהוא מכוסה ומחזיק תורתו לעצמו, אינו מוסיף

בדורו(472)] לבקרו, נתקבץ שם קיבוץ גדול מתלמידי בית שמאי ובית הלל, ולא נשאר באותו הדור מי שראוי להוראה שלא היה באותו מעמד. ואלו הם דברי המשנה שבת יג ב:

”ואלו מן ההלכות שנאמרו בעליית בן חזקיה בן גרון כשעלו לבקרו, נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל, ושמונה עשר דברים גזרו בו ביום.”

חמש מתוך י"ח גזירות הללו נגזרו על מנת להרחיק מן הגוים. והם: פת נכרים, שמנם, יינם, יחוד עם בנותיהן, ושיהא תינוק נכרי מטמא בזיבה.(473)

מלבד הגזירות הללו, הוסיפו חכמים וגזרו על מיני מאכלים כפי שיובא להלן במשנתנו. וכן יש שהתירו או הקלו בגזירות אלו, כפי שיובא להלן בגמרא.

באיסורין המובאים במשנתנו, נאמרו שני טעמים:

א. כדי שלא יהא רגיל אצלו במאכל ומשתה

ויכשילנו במאכל טמא [רש"י].

ב. לפי שאכילה משותפת במאכלי הגוי, עלולה להביא לידי חתנות עם בנותיהם [תוס'](474).

מלבד חששות אלו, אסרו חכמים [במשנה ובסוגיות הגמרא להלן] מאכלים מסוימים שיש בהם חשש כשרות.

עד עתה שנינו מהם דברי הגוים האסורים בין באכילה ובין בהנאה. וכעת מבארת המשנה —

ואלו הם דברים של עובדי כוכבים האסורין, אולם ואין איסורן איסור הנאה, אלא רק איסור אכילה.

א. חלב שחלבו עובד כוכבים, ואין ישראל רואהו בשעת החליכה.

ב. והפת שנעשתה על ידו.(475)

ג. והשמן שלהן, אף הוא אסור.

ובגוים לא יתחשב.”

475. הקשו התוס' רי"ד והר"ן: הרי הפת בכלל בישולי הגוים היא [שאפיה הינה בישול]?

וביאר התוס' רי"ד: חידוש מיוחד ישנו בפת, שאף אם לא אפאה גוי אלא אפאה ישראל עבורם, אסורה משום חתנות. ואין טעם איסור הפת משום בישול הגוי דוקא, אלא עצם פיתם — אסורה [וכמו שמן שלהם שאסור] והוכיח זאת מכך שהפת והשמן בכלל גזירת שמונה עשרה דבר הן [ראה להלן בגמרא, ובשבת יז ב] ואילו בישולי הגוים לא נמנו בכלל אלו. ומשמע הפת אסורה אף ללא בישול הגוי.

472. פירוש המשניות להרמב"ם על המשנה שבת יג ב.

473. על פי מגין הרמב"ם שם.

474. כתב הבן איש חי בקדמתו לפרשת חוקת: ציוונו ה' יתברך לבלתי נתחתן בגוים, כי החיתון בהם יהי דיבוק וחיבור הגופים והנפשות וכו'.

ובעבור איסור החיתון גזרו על פת של גוים ועל בישולי גוים, ואף שיש לכל גזירות אלו טעם נסתר וסוד עמוק, עם כל זה לפי הפשט הנגלה גזרו כדי לשמור אותנו ולהבדיל אותנו מן מעמים, לקיים מה שכתוב "הן עם לבדד ישכון

אולם רבי (476) ובית דינו, התירו את השמן.

ד. והשלקות. כל דבר שבישלו גוי, אפילו דבר כשר שנתבשל בכלי טהור — אסור. משום שיש לחשוש שמא יבואו לידי חיתון עמם, על ידי אכילה מבישוליהם.

ה. וכן כבשין, דברים שהדרך לכבוש אותם בחומץ⁽⁴⁷⁷⁾ [כגון דגים וירק וראש ורגלי בהמה] שדרכן לתת לתוכן יין וחומץ.

ו. וטריית טרופה. מאכל העשוי מסוג דגים קטנים ומלוחים קצוצים, ומחמת שקצוצים הם, לא ניכר סוג הדג, ויתכן שמעורבים בזה

דגים טמאים. (478)

ז. וציר של דגים (479) שאין בה בציר הנה כלבית שוטטת בו.

ישנו דג קטן ששמו "כלבית", הגדל ומתפתח מאליו רק בציר של דגים טהורים ולא בשל טמאים. ואם אין מוצאים אותו בציר של דג טהור, יש לחשוש שמא נתערב בו דג טמא. ומשום כך אין הדג מתפתח שם. (480)

ולפיכך, ציר של דג, שאין הכלבית מצויה בו, אסור. לפי שיש לחשוש שמא מעורב

ואמנם אף בישוליהם אסורים משום חתנות. וכן משמע בדברי רש"י ד"ה והשלקות... "וכלוהו משום חתנות".

הר"ן ביאר מדוע חלוקה פת משאר בישוליהם, כיון ששתי גזירות היו. א, גזירת תלמידי הלל ושמאי שגזרו על פתם ושמנם משום איסור יין שמן, לפי שהוא משקה הדומה ליין. והפת, לפי שצריך לאכלה עם היין. אבל שאר בישולים שאינם שייכים ליין, לא נאסרו בגזירה זו. ואחר גזרת תלמידי הלל ושמאי, בא בית דין אחר והוסיף וגזר על כל בישוליהם משום חתנות. ומשום ששתי גזירות שונות הם, חילקם התנא ומנה שלקות בפני עצמם ופת בפני עצמה.

אכן אף לדעת הר"ן, אסורה פת שבישלה ישראל עבור גוי — משום חתנות.

476. לדעת רש"י, אין לגרוס כך. לפי שלא רבי התיר את השמן, אלא רבי יהודה הנשיא שהיה בנו של רבן גמליאל, שהיה בנו של רבי — הוא שהתיר את השמן, וכפי שמובא לקמן בגמרא לח. ב.

דוקא דברים הנכבשים בחומץ שנינו כאן, שהרי בהמשך המשנה נאמר 'שדרכן לתת לתוכם יין וחומץ'. ושמע מינה, שעיקר הכבישה לא כך נעשית, אלא במים ומלח.

478. כך פירש רש"י. וראה בתוס' רי"ד שדחה זאת, והוכיח מדברי הגמרא לקמן לט ב ש'טריית' הוא דג גדול [הקרוי 'טונינא' בלע"ז] וחותרים אותו חתיכות חתיכות וממלאים ממנו חביות. וטריית טרופה, היא שחתכוה לחתיכות קטנות ואין ראשה ושדרה ניכר [וכפי שיבואר להלן בגמרא שזהו מסימני טהרת הדגים] ואסורה משום חשש תערובת דג טמא. אבל אם הראש או השדרה ניכר, כל חתיכות שבחבית מותרות. שמסתמא החתיכות הם מאותו דג טהור.

[וכן מבואר בדברי הערוך ערך טריית, שפירש שטריית היא 'טונינא' והיינו אותו דג גדול].

479. ציר, פירש הרמב"ם בפירושו המשניות כאן, שהוא מרק הדג המלוח שמתמצה ממנו.

480. כך פירש רש"י. אולם ברי"ף הביא בגרסת

477. והעיר התוס' יו"ט, שלא

שם ציר של דג טמא.

ת. והחילק, דג קטן וטהור, שאין לו סנפיר וקשקשת, ועתיד לגדלם לאחר מכן — אסור לקחתו מן הגוים.

ואף שדג זה בפני עצמו מותר, מכל מקום אסור לקחתו מן הגוים. לפי שמחמת קטנותו, קשה להבחין אם ניצוד לבדו או שדגים נוספים טמאים עלו עמו במצודה.⁽⁴⁸¹⁾

ט. וקורט חתיכה של חלתית [צמח חריף], שרגילין לחותכו לקרטים [חתיכות קטנות, גרגרים], ויש לחשוש שמא היה הסכין שחתכו בו מלוכלך בשומן טרפה. וכיון שהחלתית חריפה, הרי היא קולטת טעם השומן. ומשום כך אסורה.

י. וכן מלח שלקונדית. מלח מעורב בבשמים העשויים מחמרים אסורים [כגון שומן חזיר ודגים טמאים]

— הרי כל אלו שמנינו כאן, אסורין, ואין איסורן איסור הנאה.

גמרא

שנינו במשנתנו: חלב שחלבו גוי ואין

ישראל רואהו — אסור.

שואלת הגמרא: חלב למאי ניהוש לה, מהו החשש שמחמתו החלב אסור?

ודנה הגמרא: אי משום איחלופי, אם החשש הוא שמא החליפו בחלב טמא, אין לחשוש משום כך. כיון שחלב טהור הוא חיוור לבן, ואילו חלב טמא — ירוק.

וכן אי משום איערובי, אם החשש הוא שמא עירב את החלב הטמא בחלב טהור ומשום כך אין צבעו ניכר כל כך, ניקוב, יעמיד את החלב בקיבת בהמה [שכך היתה הדרך לייצור גבינות על ידי העמדת החלב בקיבת בהמה].

וכמו דאמר מר, חלב טהור — עומד. מתגבן בקיבת הבהמה, ואילו חלב טמא — אינו עומד ומתקשה בה.⁽⁴⁸²⁾ ויהיה זה סימן אם החלב טהור הוא, או שמא עירב בו חלב טמא!?

ודוחה הגמרא אפשרות זו: כי אי דקא בעי, אם אכן צריך הוא את החלב על מנת לעשות ממנו גבינה, הכי נמי, יכול הוא לבדוק את החלב על ידי אופן זה.

אולם הכא במאי עסקינן, דקא בעי ליה

אם לאו, יש לחשוש שמא יש ביניהם אחר מאלף דג טמא כיון שדומים הם מאוד. אבל טרית השנויה לעיל, כאשר אינה קצוצה — מותרת. כיון שאין דג טמא דומה לה, ואין לחשוש שמא נתערבו בה (רש"י).

482. העיר הריטב"א, הרי רואים אנו שגם גבינות הגוים העשויות מחלב טמא, עומד

משנתו "וציר שאין בו דגה". וביאר הר"ן, שהיה דרכם לתת לתוך הציר דג אחד או שנים מאותו המין, לראיה שממנו נעשה ציר זה. ולפיכך, כל שיש בו דגה — מותר. ובמלאכת שלמה למשנתנו, הביא בשם הרשב"א והלבוש שביארו כדרכו של פירוש רש"י בזה.

481. ולפיכך, בין אם דג זה טרוף וקצוץ ובין

אם החלב הבא מן הגוי טהור או שעירב בו חלב טמא — משום כך נאסר כל חלב הבא מן הגויים ללא פיקוח.

ואי בעית אימא עוד אופן בדבר זה, **אפילו תימא דקבעי לה** נאמר שצריך הוא ל**גבינה** ואם כן יבדוק את החלב על ידי העמדתו בקיבה, אף אפשרות זו אינה מועילה. כיון שתמיד **איכא** ישנם מי גבינה **דקאי ביני אטפי** העומדים בין גומות הגבינה, ויש לחשוש כי מים אלו, מחלב טמא הם.

שנינו במשנתנו: **והפת של גויים אסורה.**

אמר רב כהנא, אמר [בשם] רבי יוחנן: הפת לא הותרה בבית דין [כמו השמן].

ושואלת מכך הגמרא: **מכלל** זאת שבבית דין לא הותרה, אנו למידים **דאיכא מאן דשרי ישנו מי שהתיר?!** (483)

ומתרצת: **אין [כן].**

והיכן? ומביאה הגמרא אפשרות זו:

דכי אתא כאשר בא רב דימי מארץ ישראל לבבל, אמר: פעם אחת יצא רבי לשדה,

לכמכא, צריך את החלב על מנת לתת אותו במאכל כמות שהוא, ואינו מעונין לעשות ממנו גבינה.

ומשום כך יש לחשוש שמא באותו חלב, מעורב חלב טמא, ואי אפשר לדעת מכך. ולכן יש לאסור כל חלב הבא מן הגויים.

ושואלת הגמרא: **עדיין יש לנו אפשרות לבדוק האם החלב טהור לגמרי, או שמא מעורב בו חלב טמא.**

ונשקול מיניה קלי, יקח מעט מן החלב ויעמידנו בקיבה, **וניקוב,** יבדוק אם טהור הוא ומתגבן, או שמא טמא הוא ואינו עומד. וכיון שכך, הרי לנו עצה איך לקנות חלב מן הגויים, ויהא הדבר מותר?

ודוחה הגמרא גם אפשרות זו: **כיון דבחלב טהור נמי איכא נסויב,** תמיד ישנם מים בחלב, **דלא קיימי,** שהם אינם מתגבנים אלא נשארים מים, משום כך **ליכא למיקם עלה דמילתא,** אי אפשר לבדוק באופן זה, כיון שבכל חלב, בין טמא ובין טהור, ישנם מים שאינם מתגבנים, ולכן יש לחשוש שמא החלב הטהור יתגבן והחלה הטמא הור יצהתונמצא שאין בידנו כל אפשרות לבדוק

ומתגבן?

וביאר, שהכונה היא שאף שחלק מן החלב הטמא עומד, מכל מקום רובו אינו עומד ועשה מים.

483. מדברי הגמרא "פת לא הותרה בבית דין" הוכיח התוס' שאילו רצו, אפשר היה להתירה. ומשמע, שלא פשט איסורה בכל ישראל. דאם כן, אי אפשר להתירה וכמו שיתבאר להלן בגמרא.

והמשיך התוס', שמכאן סומכים עתה לאכול פת של עכו"ם, כיון שלא פשט איסורו בכל ישראל. וכן מוכח מן הגמרא להלן לז א, שהותרה הפת [עיי"ש בתוס'].

בשם הירושלמי הובא בתוס', שאף מי שנזהר מפת של גויים, מותר לו לאכול בקערה אחת עם מי שאינו נזהר. אף שטעם פת עכו"ם מתערב בו, מכל מקום אין להחמיר בתערובת פת עכו"ם.

[מביאה הגמרא אופן נוסף היאך היה אותו מעשה].

רב יוסף ואיתימא ויש האומרים כי רב שמואל בר יהודה אמר, לא כך היה מעשה! אלא אמרו כך היה המעשה:

פעם אחת הלך רבי למקום אחד, וראה פת דחוק, שהיה מעט פת לאכילת התלמידים. אמר רבי: איין כאן פלטר, אופה שיאפה עוד פת עבורם?

כסבורין העם לומר, שנתכוין רבי לחפש אחר פלטר אופה עובד כוכבים. ולמדו מכך שהתיר רבי פת הגויים.

והוא, רבי, לא אמר, אלא לחפש אחרי פלטר אופה ישראל. ואכן אין ללמוד מדבר זה בענין פת של גויים.

אמר רבי חלבו: אפילו למאן דאמר לדעת האומר כי רבי חיפש אחר פלטר אופה עובד כוכבים, וסבר להתיר פת של אופה גוי, לא אמרן לא נאמר היתר זה אלא דליכא כאשר אין פלטר אופה ישראל באותו מקום. רק אז התיר רבי פת של אופה גוי.

אבל במקום דאיכא שישנו פלטר ישראל,

והביא עובד כוכבים לפניו לפני רבי פת פורני העשויה מתנור גדול⁽⁴⁸⁴⁾ מאפה סאה.

ואמר על כך רבי: כמה נאה פת זו! מה ראו חכמים לאוסרה?

ותמחה הגמרא: איך שאל רבי מה ראו חכמים לאוסרה? והרי מפורש [לקמן] כי טעם חכמים באיסור זה, הוא משום שיש לחשוש שמא על ידי ישיבה ואכילה משותפת עם הגויים, יבואו לידי חתנות איתם.

אלא כונת רבי בשאלתו היתה: מה ראו חכמים לאוסרה את פת הגויים בשדה. במקום שלא יושבים ואוכלים עמם יחד, ואין לחשוש לחתנות?

— אלו הם דברי רבי.

וכסבורין העם, שבדברים אלו הביע והתיר רבי את הפת.

אך, ולא היא!

רבי לא התיר את הפת! אלא היתה זו שאלה בעלמא.⁽⁴⁸⁵⁾

והביא הריטב"א מדברי המפרשים, שביארו דברי הגמרא כך: "אמר רבי יוחנן פת לא הותרה בבית דין". לומדת מכך הגמרא — "מכלל דאיכא מאן דשרי". ודוחה זאת הגמרא 'אמאי, איך משמע כך? וכהוכחה לכך שאכן לא הותרה הפת, מבהירה הגמרא — "איין! אכן לא הותרה הפת! דכי אתא רב דימי" וכו'. ואכן לא מצינו למי שהתיר את הפת [ולא כדברי רבי חלבו ורבי יוחנן בהמשך הגמרא] וכן פסק הרמ"ה.

484. תנור גדול ופיו מן הצד. וכל תנור שבמשנה, קטן הוא. ויש בו מקום שפיתת שתי קדירות [רש"י]

485. תמוה, איך משמע ממעשים אלו שהתיר רבי את הפת?

והרי לא היתה זאת אלא טעות העם שסברו כך מדברי רבי. ועוד, הרי הגמרא עצמה מעידה על כך שלא התיר רבי את הפת!?

לא התיר רבי פת של אופה גוי.

ורבי יוחנן אמר: (486) אפילו למאן דאמר, לדעת האומר שרבי התיר פת של פלטר עובר כוכבים, הני מילי, היתר זה נאמר רק בפת הניתנת לו מן הגוי בשדה, באופן שאין שם מקום להסב יחד עם הגוי.

אבל פת הניתנת מן הגוי בעיר, לא הותר הדבר. משום החשש שמא יבואו לידי חתנות אם הגוי.

איבו, הוחה היה מנכית ואכיל, נושך ואוכל פת של גוים אבי מצרי על מיצרי השדות. (487)

אמר להו לו רבא, ואיתימא ויש אומרים כי רב נחמן בר יצחק אמר: לא תשתעו, אל תדברו כהדי דאיבו יחד עם איבו, משום דקאכיל לחמא דארמאי, שאוכל לחם של גוים. (488)

שנינו במשנתנו: והשמן שלהן אסור באכילה.

במקורו של איסור שמן הגוים, נחלקו:

רב אמר, דניאל גזר עליו לאוסרו.

ושמואל אמר: זליפתן פליטתן של כלים א-17

487. והיתה פת זו, פת של בעלי בתים שלא הותרה. ולא של אופה — ריטב"א. וברא"ה פירש, שהיה אפשר לו בפת אחרת. אך אכל פת פלטר.

488. כך היא הגירסא שלפנינו [ונתונה בסוגריים]. והב"ח הביא בשם הרי"ף הר"ן והרא"ש שביארו שמועה זו כך, וגרסו: לא תישתעו מיניה דאיבו וכו'. כלומר, לא תאמרו דבר זה בשם איבו שיותר לאכול מפת הגוים בין השדות.

וכן ביאר הריטב"א, לא תזכירו שמועה משמו בבית המדרש. לפי שהוא מזלזל בדברי חז"ל ותקנותיהם. ולכן אין מקלסין דבריו בבית המדרש.

ובתשובות הגאונים [הובא בריטב"א רמב"ן ור"ן] כתוב, שהאוכל פת של גוים, אין ביד בית דין להלקותו [וברא"ה הוסיף: שאינו עבריין] כיון שגזירה זו, היא גזירה שאין רוב הציבור יכולין לעמוד בה. אלא שאין מזכירין שמועה בשמו בבית המדרש.

486. כך היא הגירסא שלפנינו. וכן ברמב"ן וברשב"א ובר"ן.

אולם הרי"ח, רי"ף, רא"ש, ריטב"א ועוד, גרסו 'אמר רבי יוחנן'. ומגירסא זו למד הריטב"א, שלא נחלקו רבי יוחנן ורבי חלבו בהוראותיהם. הכיצד?

ביאר הריטב"א — כך הוא פירוש דברי רבי יוחנן: אפילו שהיו סבורים העם לומר שהתירו פלטר גוי במקום פלטר ישראל, היתר זה הוא רק בשדה. שלא רצו להטריחו ללכת לעיר לקנות מפלטר ישראל אבל בעיר, לא הותר כיון שיש שם פלטר ישראל [ומכל מקום הוסיף לנו רבי יוחנן, דהותר פלטר גוי אף במקום פלטר ישראל בשדה]. וכך פסקו הראשונים להלכה.

[וראה עוד בטור יו"ד קי"ב שהביא מדברי הראשונים רא"ש ועוד, שהמתענה ג' ימים מותר בפת פלטר משום חיי נפש. וכן התירוהו בשבת משום עונג שבת. ויש אף שחילקו בין פת של בעל הבית שרק היא אסורה. ולכן פת של פלטר אומן, לא אסורה משום שאינה מביאה כל כך לידי קירבה].